

АЦЭНКА МАРКЁРАЎ ІНТЭРТЭКСТУАЛЬНАГА ЎКЛЮЧЭННЯ Ў СТРУКТУРУ ПУБЛІЦЫСТЫЧНАГА ТВОРА

У залежнасці ад інтэнцый журналіста пры выкарыстанні інтэртэкстуальнага матэрыялу ў публіцыстычным творы «чужь» тэкст можа вылучацца або быць немаркіраваным.

Двукоссе выконвае сігнальную функцыю, актуалізуе ўвагу чытача на тэкставай анамаліі, якой з'яўляецца інтэртэкст. Вучоныя сведчаць, што пашырэнне функцый двукосся ў СМІ адлюстроўвае змены, якія адбываюцца ў сучаснай мове: «Распаўсюджванне неаблігаторнага, або факультатыўнага, двукосся абумоўлена намаганнямі таго, хто піша, выразіць ацэнку да таго, што паведамляецца, жаданнем прыцягнуць увагу да інфармацыі» [3, с. 21]. Двукоссе дазваляе журналісту прадэманстраваць, што ён напрамую звяртаецца да «чужога» тэксту, усведамляе, якія асацыяцыі павінны ўзнікнуць у аўдыторыі пры рэцэпцы медыятэксту, ускладненага інтэртэкстам: *«Ложкой дегтя» в бочке счастья оказался пришитый к изделию ярлычок – сорочка была сделана в Турции... Все бы ничего, но «за державу обидно»* (7 дн., 2008, 27 марта). Як правіла, інтэртэкстуаль-

ныя адзінкі, якія вылучаюцца двукоссем, не трансфармуюцца журналістамі, што забяспечвае іх адэкватнае ўспрыманне чытачамі.

Сустрэкаюцца ў сучасных друкаваных СМІ і сінкрэтычныя метады вылучэння інтэртэксту, калі журналіст акрамя двукосся выкарыстоўвае **спасылку на імя** ўласнае ці творчае (псеўданім, крыптанім і г. д.) аўтара прэцэдэнтнага тэксту, а таксама **ўзгадвае прэтэкст** (назву твора, агульнавядомае выказанне і г.д.). Падобную з'яву назіраем у артыкуле «*Песня на века*» (Обозреватель, 2009, 11 сент.). У лідзе матэрыялу раскрываецца сэнс загалова: «*Завтра Минск отмечает День города. Накануне праздника давайте вспомним дорогую сердцу каждого белоруса застольную песню «Бывайце здаровы, жывіце багата». До сих пор многие уверены, что эти слова древние, народные. В каком-то смысле так и есть, но, в отличие от безымянных шедевров прошлого, авторы «Бывайце здаровы...» известны: поэт Адам Русак и композитор Исаак Лобан*». Прыклады такога ўжывання інтэртэксту можна растлумачыць тым, што «чужы» тэкст у аўтарскім выконвае ролю дамінанты, тэматычнага стрыжня артыкула. Інтэртэкст у падобных выпадках з'яўляецца прадметам публікацыі, таму журналіст намагаецца даць чытачу вычарпальную інфармацыю па тэме артыкула: не толькі называе прэтэкст, узгадвае назву песні і маркіруе яе двукоссем, але і прэзентуе аўдыторыі яе аўтараў.

Трэба адзначыць, што журналіст можа графічна і вербальна не адзначаць прысутнасць «чужога» тэксту ва ўласным. Напрыклад, разлічваючы на шырокую вядомасць выкарыстанага выслоўя: «*Увидеть Париж – и умереть... Кто не мечтал побывать в сердце Франции?*» (Народная газета, 2009, 9 июля) ці запрашаючы чытача да моўнай гульні: «*Украина перешла через Майдан*» (СБ. Беларусь сегодня, 2004, 24 ноября). Апошні прыклад дэманструе спалучэнне сітуацыйнай і тапанімічнай алюзій у загалова артыкула, якія павінны выклікаць у чытачоў асацыяцыі, звязаныя з пераходам Юлія Цэзара праз Рубікон і стварэннем пасля гэтага Рымскай імперыі. Трансфармацыя прэцэдэнтнага выказвання «*перейти Рубикон*» і замена лексемы «*Рубикон*» на «*Майдан*» дазваляе публіцысту ахарактары-

заваць падзеі, якія адбываліся на Украіне пасля абвешчання вынікаў выбараў, і суаднесці іх з гістарычным кантэкстам.

Пры ўключэнні ў структуру медыятэксту немаркіраваных двукоссем іншастылёвых і абмежаванай сферы выкарыстання лексем можа ўскладняцца працэс камунікацыі паміж журналістам і чытачом з-за парушэння нормаў чысціні маўлення. Падобную сітуацыю назіраем у артыкуле «*Разборка*» (Знамя юности, 2004, 16 июня), аўтар якога насычае тэкст зніжанай лексікай: «*проданный им весьма уважаемому в определенных кругах криминальному авторитету «шестисотый» «Mercedes» находился в розыске, но расплачиваться за это знание или незнание ему пришлось собственной шкурой*», «*выяснилась весьма неприятная для пары криминальных тузов деталь: номера на «шестисотом» оказались перебиты*», «*сами же законники*», «*кидалово от какого-то лоха*», «*жертву молотили ногами и «охаживали» бейсбольными битами*», «*счетчик включен*», «*авторитет не принимал непосредственного участия*», «*сам принял участие в разборках с жертвой*», «*нашим местечковым вожакам волчьих стай*», «*не живут они уже давно по так называемым воровским законам*», «*вопрос о жизни «по понятиям» на зоне*». З-за таго, што частка інтэрлексем і іншастылёвых украпін не маркіруецца журналістам двукоссем, гэтыя моўныя адзінкі ўспрымаюцца як уласнааўтарскія, а не як выкарыстаныя для стварэння пэўнага каларыту і мастацкага эфекту, што можа дысаніраваць з густавымі перавагамі пэўнай колькасці чытачоў.

У сучасным друку сустракаецца выкарыстанне нядобрасумленых рытарычных прыёмаў, якія «расцэньваюцца спецыялістамі як парушэнне маральнага кодэксу рацыянальна арганізаваных маўленчых зносін» [2, с. 125]. Праявай гэтай з'явы ў публіцыстычным маўленні можна лічыць спасылкі, напрыклад, на «*кого-то из древних*» (СБ. Беларусь сегодня, 2005, 9 июня); «*американских ученых*» (7 дней, 2008, 27 марта); «*сведущих в пиаре людей*» (Рэспубліка, 2008, 17 мая); «*класика, который говаривал*» (Минский курьер, 2009, 25 сент.). Уключэнне ў медыятэкст падобных маўленчых формул можна расцэньваць як спробу вуалевання журналістам няведання прэтэксту або аўтара прэцэдэнтнага тэксту.

Працэнт немаркіраваных «чужых» тэкстаў у журналісцкіх матэрыялах значна пераважае колькасць дакладна аформленых з рэдактарскага гледжання інтэртэкстуальных уключэнняў. З экстралінгвістычных фактараў, што абумоўліваюць дзеянне журналісцкага тэксту, у наяўнасці падобнай з’явы ў сучасным публіцыстычным дыскурсе можна назваць апэратыўнасць і калектыўнае аўтарства ў стварэнні медыятэксту. Прафесар В. Іўчанкаў, аналізуючы маўленчыя канструкцыі, якімі аперыруюць супрацоўнікі сучасных СМІ, падкрэслівае: «Журналіст спрабуе гаварыць гатовымі сінтагмамі (маўленчымі адрэзкамі), якія лёгка аднаўляюцца рэцыпіентам, ствараючы такім чынам эфект зразумеласці і сутворчасці. Аднак яны ж вуалююць аўтарства тэксту, і часам пад імі ўжо не патрэбна прозвішча журналіста, бо тэкст стандартны, мінімальна індывідуалізаваны» [1, с. 66]. Унутрымоўным фактарам выкарыстання інтэртэксту ў журналісцкім творы без актуалізацыі яго наяўнасці можна лічыць постмадэрнісцкую манеру пісьма з яе гульнёвым пачаткам.

Літаратура

1. Іўчанкаў, В.І. Дыскурсе беларускіх СМІ. Арганізацыя публіцыстычнага тэксту / В.І. Іўчанкаў. – Мінск: Выд-ва БДУ, 2003. – 258 с.
2. Іўчанкаў, В.І. Медыярыторыка: рытарычныя асновы журналістыкі, лінгвістыка публіцыстычнага тэксту, дыскурсны аналіз сродкаў масавай інфармацыі / В.І. Іўчанкаў. – Мінск: Адукацыя і выхаванне, 2009. – 280 с.
3. Клевцов, А.Н. Семантика и функции кавычек в современном русском языке (на материале печатных СМИ): автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01 / А.Н. Клевцов; Ярославск. гос. пед. ун-т им. К.Д. Ушинского. – Ярославль, 2010. – 22 с.